

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 1432/21

לפני: כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופט מ' מזוז
כבוד השופט ג' קרא

העותרים: בני משפחת המנוח בן יצחק דבח ז"ל

נגד

המשיבים: 1. כבוד השופט טל ענר
2. מדינת ישראל

עתירה למתן צו על-תנאי ובקשה לצו ביניים; בקשה לקיום
דיון דחוף

תאריכי הישיבות: י"ז באדר התשפ"א (1.3.2021)
י"ח באדר התשפ"א (2.3.2021)

בשם העותרים: עו"ד דרור שוסהיים

בשם המשיבה 2: עו"ד דפנה שמול

פסק-דין (נימוקים)

השופט נ' סולברג:

רקע עובדתי

1. עתירה למניעת נתיחת גופתו של בן יצחק דבח ז"ל (להלן: המנוח). המנוח נדקר ביום 11.2.2021, הובהל לבית החולים קפלן ברחובות, ולמרבה הצער מת מפצעיו, ביום 28.2.2021, סמוך לשעה 12:30 בצהריים.

2. בשעה 14:00 לערך, הגישה המשטרה לבית משפט השלום בראשון לציון בקשה לבצע נתיחה בגופתו של המנוח, וזאת על-פי סעיף 19 לחוק חקירת סיבות מוות, התשי"ח-1958 (להלן: החוק). המשטרה טענה, כי הנתיחה נחוצה לשם קביעת סיבת המוות, ולצורך תיקון כתב האישום שהוגש נגד המעורבים בדבר. משפחת המנוח התנגדה

לנתיחת הגופה, בהיותה משפחה מסורתית, מחמת רצונה לשמור על כבוד המת, וכדי להימנע מסבל נוסף, ולא להוסיף צער על צערה כי רב הוא.

3. בית משפט השלום (השופט ט' ענר) קיים דיון דחוף בבקשה לנתיחת גופת המנוח, ובסיומו נתן את החלטתו, לפיה – יש "יסוד סביר לחשש שמותו נגרם בעבירה", כנדרש לפי סעיף 19 לחוק, באין חולק על כך. בית משפט השלום קבע, כי גם התנאי שבסעיף 26 לחוק, שלפיו – "הדבר דרוש לבירור סיבת המוות", מתקיים כאן: "למרות שהמנוח היה מאושפז מאז פציעתו ולמרות שקיים מן הסתם תיעוד רפואי מתקופת האשפוז בבית החולים, עדיין חיוני מבחינה ראייתית שמומחה לרפואה משפטית יידרש לעניין וייתן את חוות דעתו". בית משפט השלום הוסיף ושקל את האינטרס הציבורי שבהעמדה לדין של עבריינים מחד גיסא, ואת השיקולים הנוגעים לרגשות דת, לכבוד המת, ולרגשותיהם של בני משפחת המנוח מאידך גיסא, והחליט להעתר לבקשה לנתיחת גופתו של המנוח.

4. נגד החלטה זו הגישו בני משפחתו של המנוח את העתירה שלפנינו. העתירה הוגשה ביום 1.3.2021 בשעות הבוקר, והוריתי כי תישמע לפני הרכב, בהמשך אותו יום, בשעה 14:30, וכי עד למתן החלטה אחרת, לא תנותח הגופה. בפתח הדיון טען ב"כ העותרים, כי בשיחה עם נציגי המשטרה כשעה לפני הדיון, נמסר לו כי מכתב סיכום האשפוז של המנוח טרם הועבר מבית החולים לחוקרי המשטרה, הגם שחלף פרק זמן שלמעלה מיממה, מאז שהמשטרה ביקשה לנתח את הגופה. ב"כ המשיבה לא חלקה על הדברים הללו, אך הוסיפה וציינה, כי בשעה זו ממש, שעת הדיון לפנינו, הועבר סיכום האשפוז מבית החולים, אל המכון לרפואה משפטית. עוד מסרה ב"כ המשיבה, כי בשלב זה היא ממתינה לחוות דעתו של רופא פתולוג מטעם המכון, שבה יקבע אם אכן אין מנוס מנתיחת הגופה, או שמא ניתן להסתפק בבדיקה חיצונית. בעקבות דברים אלה הפסקנו את הדיון, בהמתנה לחוות דעתו של רופא המכון.

5. הדיון חודש זמן קצר לאחר מכן, לבקשת ב"כ המשיבה, ובמהלכו מסרה, כי לאחר ששוחחה עם גורמי המכון לרפואה משפטית, התברר כי המסמכים שהועברו מבית החולים חסרים, ואינם כוללים את כל החומר הדרוש לצורך חוות הדעת הפתולוגית. התמונה העובדתית המצטיירת לפני רופאי המכון היא חלקית בלבד.

6. נאלצנו שוב להפסיק את הדיון, חרף דחיפות העניין, ועל אף רצון המשפחה, שמתה מוטל לפנייה, לקוברו עוד באותו יום. כלית ברירה נהגנו כך, גם היבענו את מורת רוחנו מכך שעל אף שחלפה יותר מיממה מפטירתו של המנוח, עדיין לא הועברו כלל המסמכים הדרושים למכון לרפואה משפטית לצורך גיבוש חוות דעת פתולוגית.

7. החלטנו אפוא כי על ב"כ המשיבה להגיש הודעה מעדכנת עד ערבו של יום, בשעה 19:00. בשעה היעודה הוגשה הודעה, מטעם המשיבה, שלפיה, לאחר שהועברו כלל המסמכים הרלבנטיים מבית החולים למכון, קבע ד"ר ריקרדו נחמן, כי "ישנם ממצאים רפואיים שאינם מוסברים ברשומה הרפואית, ועל מנת לעמוד על טיבם נדרשת בדיקה פולשנית בגדר נתיחה". על סמך חוות הדעת, ביקשה ב"כ המשיבה לדחות את העתירה, ולאשר את נתיחת הגופה.

8. נוכח האמור, קיימנו דיון המשך למחרת, ביום 2.3.2021, במעמד באי כוח הצדדים, ובנוכחות רופא פתולוג מהמכון לרפואה משפטית. בהסכמת ב"כ המשיבה התקיים הדיון כאילו הוצא צו על-תנאי, ולאחר שנשמעו טענות הצדדים, והתקיים שיג ושיח עם רופא המכון, ניתן על-ידינו פסק דין כדלקמן:

"החלטנו לקבל את העתירה במונח זה שלא תבוצע נתיחה מלאה, גם לא נתיחה חלקית שלא תכלול פתיחת ראש, אלא אך ורק נתיחה בבית החזה, במקום שבו נפתח החזה בחדר הניתוח בבית החולים במהלך האשפוז.

כדי שלא לעכב עוד את הקבורה, ניתן את נימוקינו בהמשך".

מכאן פסק דיננו המשלים ובו נימוקינו.

עיקרי טענות הצדדים

9. ב"כ העותרים טען, כי מכלול הנתונים הקיימים מלמד בבירור על כך שמותו של המנוח נגרם מחמת פצעי הדקירה, ולשם כך די במסמכים הרפואיים מתקופת אשפוזו של המנוח בבית החולים, אשר מתעדים במדויק את פצעי הדקירה, שהפכו לפצעי מוות. משכך, העמדתו לדין של הנאשם בדקירה, בעבירה הראויה לו, בכלל זה תיקון כתב האישום כמתחייב, אינה צפויה להיתקל בקשיים ראייתיים.

10. מנגד, ב"כ המשיבה, כמו גם הרופא מטעם המכון, עמדו על הצורך בנתיחת הגופה דווקא, כדי להעמיד את הדוקר לדין, ולהביא להרשעתו בהמתת המנוח. לטענתם, אמנם המנוח הגיע במצב קריטי לבית החולים, אך בהמשך חלו עליות ומורדות במצבו. לפיכך נדרשת נתיחה; הן לצורך ביסוס הקשר הסיבתי בין פצעי הדקירה למוות, הן לשם קביעת מנגנון המוות המדויק.

נימוקי פסק הדין

11. מושכלות יסוד הן, כי בית המשפט יורה על נתיחת גופת אדם, רק בהתקיים שני תנאים מצטברים: האחד – הוכח, כי "יש יסוד סביר לחשש שסיבת מותו אינה טבעית או שמוותו נגרם בעבירה" (סעיף 19 לחוק); השני – "הדבר דרוש לבירור סיבת המוות" (סעיף 26 לחוק). אין חולק כי מתקיים בענייננו התנאי הראשון. אתמקד אפוא בשני: האם הנתיחה דרושה לבירור סיבת המוות.

12. רופא המכון טען לפנינו, כי מבלעדי נתיחה, לא ניתן לשלול באופן ודאי אפשרות שמותו של המנוח לא נגרם גם כתוצאה משינויים והתרחשויות בתקופת אשפויו בבית החולים. למשמע טענה זו, דומני כי נדרשת הבהרה באשר לתפקידם של רופאי המכון לרפואה משפטית.

13. קביעת סיבת המוות המדויקת, איננה מטרה העומדת בפני עצמה. נתיחת גופה לשם קביעת סיבת המוות, תעשה רק במקרים שבהם הדבר נחוץ לצורך העמדה לדין פלילי, של האחראים למות המנוח. לכן, מקום שבו הקשר הסיבתי בין מעשה העבירה לבין התוצאה הקטלנית איננו מוטל בספק, אין הצדקה להורות על נתיחת הגופה, אך ורק לצורך קביעת המנגנון המדויק שהוביל למותו של המנוח. אזכיר בהקשר זה את דבריה של השופטת (כתוארה אז) מ' נאור בבג"ץ 6000/08 סאמין נ' כהן (4.7.2008):

"אכן, הנחתנו היא כי אם לא תבוצע נתיחה, לא ניתן יהיה לקבוע את הדרך המדויקת בה מצאה המנוחה את מותה. עם זאת, אין אנו סבורים כי בנסיבותיו של עניין זה יש חשש ממשי שהדבר יפגע בהוכחת הקשר הסיבתי שבין מעשה העבירה והמוות. כך הוא גם אם נניח כי לא ניתן יהיה לשלול את האפשרות שפעולות ההחייאה, שלמרבית הצער לא צלחו, תרמו למותה של המנוחה, טענה שהועלתה מטעם גורמי המדינה בשמו של המכון לרפואה משפטית. לעניין זה נזכיר מעשה שהיה, בו ירה אדם יריות לעבר המנוח והכדורים פגעו בו [...] באותה פרשה לא נערכה נתיחה לאחר המוות וכפי שהסביר בעדותו הפתולוג שנתן המלצה באותה הפרשה, ניתוח גופה אחרי המוות מבוצע רק כאשר סיבת המוות מוטלת בספק ואילו במקרה שהסיבה ברורה לגמרי, כמו מקרהו של אדם שנהרג בתאונת דרכים, אין צורך בניתוח. פרקליטו של הנאשם באותה פרשה, העלה אפשרות תיאורטית שמא נפטר המנוח מהתקף לב בטרם פגעו בו

הכדורים, לטעמו רק על ידי נתיחה היה ניתן להסיר ספק זה.
השיב בית המשפט לאותו פרקליט:

יש לדחות את הטענה הנ"ל, אין התביעה הכללית חייבת להוכיח את אשמתו של הנאשם עד כדי ביטחון מוחלט ולשלול כל ספק, אפילו הוא תיאורטי גרידא. חובתה לשכנע את בית-המשפט מעבר לספק סביר, ולא מעבר לכל ספק, ומערכת משפט תקינה לא תוכל להתחשב בספקות שאין מאחוריהם אלא פלפול ריק...".

14. מאז שנכתבו הדברים הללו, דן בית משפט זה בכמה וכמה עתירות נגד החלטות שאישרו נתיחת גופה, לשם קביעת סיבת המוות. רבות מהן התקבלו, חלקן בהסכמת המדינה, לעיתים מבלעדי הסכמה (ראו לדוגמה מהשנים האחרונות: בג"ץ 6639/20 אפראימוב נ' מדינת ישראל (22.9.2020); בג"ץ 3458/19 פלוני נ' בן דוד (22.5.2019) (להלן: עניין בן דוד); בג"ץ 165/19 פלוני נ' סגל (8.1.2019); בג"ץ 8360/18 אבוטבול נ' בנג'ו (25.11.2018); בג"ץ 2883/17 פלוני נ' גרין (30.3.2017); בג"ץ 171/16 פלוני נ' שפירא (7.1.2016) (להלן: עניין שפירא); בג"ץ 4415/15 פלוני נ' מרגלית (25.6.2015); בג"ץ 1606/15 פלוני נ' צה"ל (4.3.2015); בג"ץ 1372/15 פלונית נ' פלוני (24.2.2015); בג"ץ 8677/14 אמסלם נ' עטר (18.12.2014); בג"ץ 8369/14 מלח נ' דגן (9.12.2014)). מכאן למדנו על הפנמה חלקית בלבד, אם בכלל, של החובה המוטלת על הגורמים המוסמכים, לבדוק היטב, האם אכן נצרכת נתיחה, לשם העמדה לדין; או שמא, די בתיעוד הרפואי הקיים, ובבדיקה חיצונית, כדי לבסס את אשמתם של האחראים למוות, כנדרש בפלילים.

15. וזאת למודעי: מאבק משפטי על נתיחת גופה, מקום שבו הנתיחה אינה מוכרחת, מותיר אחריו שובל של נזקים. בראש ובראשונה – פגיעה מיותרת במשפחה; מתה מוטל לפניה, וזוהי שעתה הקשה ביותר. זאת ועוד, דווקא הגשת בקשה שכזו, לביצוע נתיחה, מקום שאין בה הכרח, עלולה להעלות מן האוב ספק מיותר, לשים דברים בפיה של הסניגוריה, שלא לצורך ולא לטובת המשפט הפלילי. הסניגוריה במשפט הפלילי, עשויה להיתלות בבקשת המדינה להורות על נתיחת הגופה, ולטעון כי היא-היא ראייה לקיומם של קשיים בהוכחת הקשר הסיבתי; בקשה מיותרת לנתיחת גופה, באה אפוא לתקן ונמצאה מקלקלת.

16. ענייננו ידגים מצב דברים זה: לאחר שעיינו בחומר שהוגש לנו, ולאחר שהאזנו בקשב רב לטענות ב"כ המשיבה ורופא המכון לרפואה משפטית, כלל לא שוכנענו בקיומו

של צורך משפטי להורות על נתיחת הגופה. כידוע, סעיף 309 לחוק העונשין, התשל"ז-1977, מורה כי "ראו אדם כאילו גרם למותו של אחר, אף אם מעשהו או מחדלו לא היו הגורם התכוף ולא היו הגורם היחיד למותו של האחר", וזאת בכמה מקרים המנויים שם; ענייננו נמנה עליהם. דא עקא, משעה שהמשיבה עמדה בתוקף על דרישתה לאפשר את נתיחת הגופה, וטענה כי אם לא כן, יכול להתעורר קושי למצות את הדין עם הדוקר, מצאנו לנכון לילך בדרך האמצע, אשר תשיג את מטרת הבקשה לנתיחת הגופה, מחד גיסא, ולא תפגע יתר על המידה ברגשותיה של המשפחה, מאידך גיסא. כזאת עשינו, כדי למנוע טענה פוטנציאלית עתידית, במסגרת המשפט הפלילי, בהסתמך על בקשת המדינה לנתיחת הגופה. לא ראינו לאשר אפוא נתיחה מלאה של גופת המנוח, אך לצד זאת, בהתחשב בכך שהמנוח נותח בבית החזה במהלך אשפוזו בבית החולים, החלטנו כי ניתן יהיה לבצע פתיחה חוזרת של בית החזה על-ידי רופאי המכון, לצורך אישוש הקשר הסיבתי שבין פצעי הדקירה למוות. הא ותו לא.

17. הערה נוספת בשולי הדברים, אך לא בשולי חשיבותם: על פני הדברים, לא היה צריך לעכב את הלווייתו של המנוח; זו יכולה היתה להתקיים בו ביום, אילו כל העוסקים במלאכה היו פועלים בשקידה ראויה. מיד לאחר קבלת ההודעה על פטירת המנוח, צריכה היתה המשטרה לפנות לבית החולים, בבקשה בהולה לקבלת כל מסמכי האשפוז הרלבנטיים, לצורך העברתם המיידית למכון לרפואה משפטית. בפועל, למעלה מ-26 שעות חלפו משעת הפטירה עד להעברת המסמכים כולם למכון לרפואה משפטית; הרבה יותר מדי זמן, כשהמת מוטל לפנינו. הערתי על כך בעבר בעניין שפירא הנ"ל, ובעניין בן
: ת"ד

"על פני הדברים, לא היה צריך להגיע למצב של עיכוב בהלווייתה של המנוחה מאתמול להיום. אפשר היה למנוע את הגשת העתירה. למסקנה שאליה הגיעה ב"כ המדינה היום, בעקבות בירורים קדחתניים, ניתן, ולכאורה צריך היה, להגיע אתמול, עוד לפני הדיון בבית משפט השלום, או במהלכו. נסיבות מוות שכאלה, אינן מצדיקות נתיחה. ראינו להעיר זאת במבט צופה פני עתיד, משום שצריך לשקוד ולעשות את כל הניתן במצבים מעין אלה, ביעילות ובדחיפות רבה, גם עם שכל ישר, כדי למנוע תוספת של כאב על העצב, בעצם הדיון המשפטי על נתיחה, ובעיכוב הקבורה".

יש להצטער על כך ששוב צריך להעיר על עניין אנושי בסיסי זה. שומה לעשות לתיקון הקלקול.

אשר על כן, החלטנו להעתר לעתירה, כאמור לעיל, ואלה הם נימוקינו.

ש ו פ ט

השופט מ' מזוז:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט ג' קרא:

אני מסכים.

ש ו פ ט

לפיכך הוחלט כאמור בפסק הדין של השופט נעם סולברג.

ניתן היום, י"א בניסן התשפ"א (24.3.2021).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט